

Економічна теорія

Олександр ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ,
Юрій ІВАШУК,
Олександр МИРОНЕНКО

**АГРЕГОВАНІ РЕЙТИНГИ КОРУПЦІЇ:
ОЦІНКА ПОЗИЦІЙ НА ПРИКЛАДІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Резюме

У статті проведено комплексне дослідження корупційних ризиків в Україні за допомогою найбільш поширених агрегованих індикаторів: Corruption Perceptions Index, Basel AML Index, Financial Secrecy Index, Global Corruption Index, Global Organized Crime Index, Index of Public Integrity, TRACE Bribery Risk Matrix. Проведений аналіз поширення корупції в економіці України за кожним індикатором представлений на основі порівняння з кращими й гіршими прикладами країн у рейтингах. В роботі використано метод компаративного аналізу та метод візуалізації даних. На основі оцінювання динаміки багатьох індикаторів обґрунтовано, що антикорупційні реформи в Україні проводяться більш-менш ефективно, однак основним завданням на сьогодні є побудова якісного тренду боротьби з корупцією за умов війни, що сприятиме поступу України до членства в ЄС та НАТО.

© Олександр Длугопольський, Юрій Івашук, Олександр Мироненко, 2024.

Длугопольський Олександр, доктор економічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна; WSEI University, Люблін, Польща. ORCID: 0000-0002-2040-8762. Е-мейл: dlugopolsky77@gmail.com

Івашук Юрій, кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна. ORCID: 0000-0002-8459-4744. Е-мейл: yuivashuk@gmail.com

Мироненко Олександр, студент факультету економіки та управління, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна.

Ключові слова:

корупція; корупційний ризик; індекс; динаміка; економічна система.

Класифікація за JEL: H70; K30.

10 рисунків, 1 таблиця, 38 джерел літератури.

Постановка проблеми

Антикорупційна реформа в Україні за останні десять років є однією з найважливіших проблем соціально-економічного розвитку, оскільки корупція, на думку громадян (Національне агентство з питань запобігання корупції, 2023; Марченко, 2023), є третьою за важливістю проблемою після війни та підвищення вартості життя, а також другою проблемою за пріоритетністю для бізнесу після збройної агресії Росії. Антикорупційна реформа привертає увагу міжнародних партнерів України, і її впровадження було необхідною умовою для отримання безвізового режиму з ЄС. Незворотність та подальше впровадження антикорупційних заходів є важливими пріоритетами на шляху України до членства в ЄС та НАТО, незважаючи на війну Росії проти України.

Огляд літератури

Найбільш цитовані дослідники корупції (Breen & Gillanders, 2012; Gillanders, 2023; Gillanders, 2016; Gillanders, Ouedraogo, et al., 2023) акцентують увагу на її руйнівному впливі на сталий економічний розвиток, якість інститутів, інклюзивне зростання тощо. Корупція становить особливу проблему в країнах, що розвиваються, з огляду на бідність, інфляцію, безробіття та інші виклики XXI ст. У країнах третього світу, наприклад, необхідність платити хабар для отримання різноманітних документів, дозволів, уникнення про-

блем з поліцією чи отримання доступу до якісної освіти, медичної допомоги, соціальних послуг є звичним явищем, що незнайоме громадянам країн першого світу.

Деякі вчені наголошують (Charron & Lapuente, 2010; Charron, 2016; Bauhr et al., 2018), що сприйняття корупції зовнішніми експертами часто не відображає реальної ситуації, адже воно надто перебільшене або ґрунтується на оцінюванні тільки зовнішніх факторів. Зовнішні оцінки корупції нерідко мало відповідають корупційному досвіду та поглядам реальних громадян конкретної країни, що актуалізує потребу вироблення узгоджених метрик оцінювання корупції в світі (Длугопольський, 2024).

Також вчені-дослідники (Goel & Nelson, 1998; Goel & Nelson, 2010; Goel & Nelson, 2021) приділяють увагу корупції в контексті розміру держави, що дає змогу зробити висновок про те, що масштаб публічних витрат позитивно впливає на схильність державних службовців до корупційних зловживань (підтвердження моделі Becker's «crime and punishment»).

Науковці (Hutchinson et al., 2019; Onwujekwe et al., 2020; Agwu et al., 2023; Angell et al., 2023) розглядають особливості поширення корупції в медичних закладах країн третього світу, виокремлюючи прогули медичних працівників як основну форму корупції в системі охорони здоров'я. На думку вчених, додатковими видами медичної корупції є ті, що пов'язані з публічними закупівлями ліків, фінансуванням системи охорони здоров'я, корупція, працевлаштуванням у медичних закладах.

Група вчених (Chowdhury et al., 2015; Kalyuzhnova & Belitski, 2019; Audretsch et al., 2022) аналізує вплив податкової політики та корупції на підприємницьку активність у різних країнах світу. В сфері міжнародного бізнесу корупція посилює тягар регулювання, що виявляється у додаткових фінансових витратах, однак сам корпоративний податок не є стримуючим фактором для підприємницької активності за умови низького рівня корупції.

Українські дослідники корупції (Сидоренко, 2023; Dluhopolskyi et al., 2021; Golovkin et al., 2020; Длугопольський & Данилюк, 2023; Длугопольський & Чапрак, 2023; Марченко, 2023) найчастіше пов'язують її зі сферою публічних закупівель та політичними обладками. За умов повномасштабної війни в Україні все частіше розслідування щодо корупції (Wilkins, 2023; Jenkins, 2023) проводяться в оборонному комплексі.

Метою статті є комплексне дослідження корупційних ризиків в Україні за допомогою найбільш поширених агрегованих індикаторів: Corruption Perceptions Index, Basel AML Index, Financial Secrecy Index, Global Corruption Index, Global Organized Crime Index, Index of Public Integrity, TRACE Bribery Risk Matrix.

Методологія дослідження

Для проведення наукового дослідження використано численні агреговані індекси корупційних ризиків в контексті їх впливу на соціально-економічний розвиток відповідно до країн світу за період 2017–2023 рр., отримані з офіційних сайтів. Основними методами дослідження є порівняльний аналіз та метод візуалізації даних.

Результати дослідження

До агрегованих індексів прийнято відносити показники, що ґрунтуються на офіційних джерелах інформації і згруповані у субіндекси, які за різними ваговими коефіцієнтами формують той чи інший глобальний індекс. Ключові агреговані інструменти оцінювання корупції з виокремленням їхніх сильних і слабких сторін наведені в працях європейських та українських вчених (Maslen, 2022; Длугопольський, 2024). Проте не всі з них можна застосувати для аналізу національної економіки в аспекті корупційних ризиків, оскільки деякі з них охоплюють лише вузьку групу країн, куди не входить Україна (наприклад, Ibrahim Index of African Governance чи OECD Public Integrity Indicators), а деякі – розроблені для розрахунку окремих складових, які лише опосередковано пов'язані з корупцією (наприклад, Berggruen Governance Index чи EIU Democracy Index), або мають епізодичне оновлення даних і не є репрезентативними в глобальному масштабі (наприклад, Bribe Payers Index). Спробуємо проаналізувати тренди України у подоланні корупції протягом останніх років, використовуючи лише кілька основних агрегованих індексів, які найбільш репрезентативні.

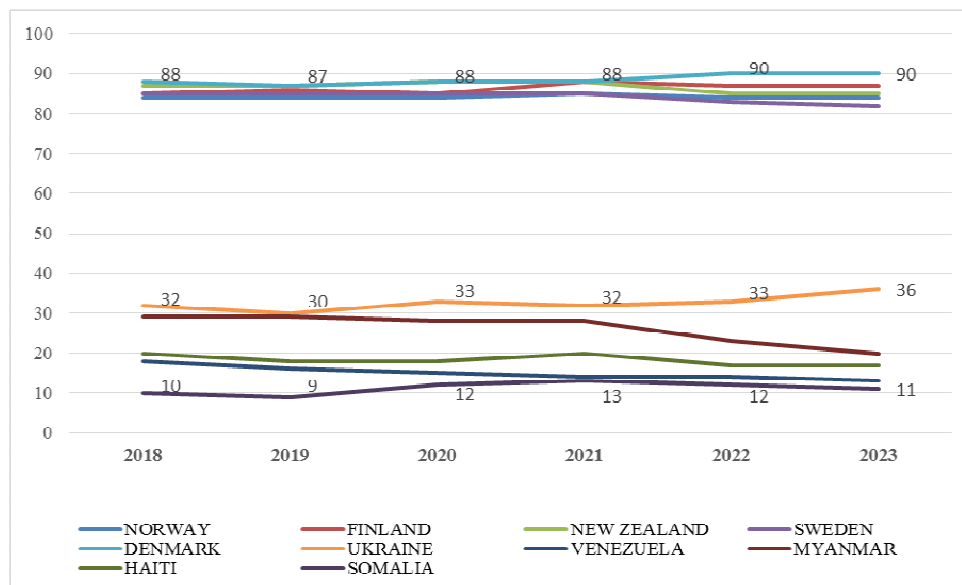
Найбільш поширеним індексом, який використовується в контексті оцінювання корупції на макrorівні, є Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI), що з 1995 р. розраховується міжнародною організацією Transparency International на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. CPI дає змогу ранжувати країни від 0 балів (корупція фактично підміняє собою державу) до 100 балів (корупція майже відсутня), тому чим вищий індекс, тим краща позиція країни в рейтингу.

CPI охоплює точку зору представників бізнесу, інвесторів, дослідників ринку тощо та сприйняття інститутами приватного сектору поширеності корупції в публічному секторі економіки. Вищий результат однієї країни у порівнянні з іншою не означає, що в першій менше корупції, ніж у другій – це означає, що перша сприймається як менш корумпована (Transparency International, 2023).

Згідно з рис. 1, мінімальне толерування корупції простежується в Данії (бал 90 у 2022–2023 рр.), Фінляндії (бал 87 у 2022–2023 рр.), Новій Зеландії (бал 85 у 2022–2023 рр.), тоді як сприйняття корупції за норму властиве Сомалі (бал 11 у 2023 р.), Венесуелі (бал 13 у 2023 р.), Гаїті (бал 17 у 2023 р.). значимо, що у цих країнах-аутсайдерах за CPI, ситуація за останні кілька років ще погіршилась. Показники України в CPI за 2018–2023 рр. дещо покращилися – від 32 до 36 балів (в Україні населення доволі повільно адаптується до реформ, згідно з якими корупція не вважається нормою).

Рисунок 1

Рейтинг окремих країн за Corruption Perceptions Index

Джерело: Transparency International, 2023.

За результатами звіту Transparency International за 2023 р., Україна як кандидатка до ЄС посіла 104 місце в рейтингу разом із Сербією, додавши 3 бали за рік, водночас інші країни-кандидатки до ЄС продемонстрували такі результати (Transparency International, 2023): Грузія втратила 3 бали (49 місце), Чорногорія додала 1 бал (63 місце), Молдова додала 3 бали (76 місце), Північна Македонія додала 2 бали (76 місце), Албанія додала 1 бал (98 міс-

це), Боснія і Герцеговина додала 1 бал (108 місце), Туреччина втратила 2 бали (115 місце). З-поміж сусідів Україна ще більше випереджає Росію – країна-терорист у 2023 р. втратила 2 бали і з 26 балами посідає 141 місце у списку (Transparency International, 2023). З-поміж західних сусідів показник Румунії не змінився (63 місце), тоді як Польща втратила 1 бал (47 місце). Зростання в рейтингу CPI України у 2023 р. навіть під час повномасштабної війни стало можливе завдяки активній та злагодженій роботі антикорупційних та інших органів публічної влади країни.

Досить цікавим є Індекс протидії відмиванню грошових коштів (Basel Anti-Money Laundering (AML) Index), що застосовується для виміру та оцінювання ризиків відповідно до країн світу, пов'язаних з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. AML Index або Індекс Базельського інституту оцінює не рівень корупції та кримінальної діяльності у тій чи іншій країні, пов'язані з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, а ризики їх виникнення та розвитку. AML Index охоплює широкий спектр ризиків, що мають різну питому вагу (Basel Institute on Governance, 2023): якість системи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (65%); ризики корупції та хабарництва (10%); фінансова прозорість та стандарти (10%); загальна прозорість та підзвітність (5%); політичні та правові ризики (10%).

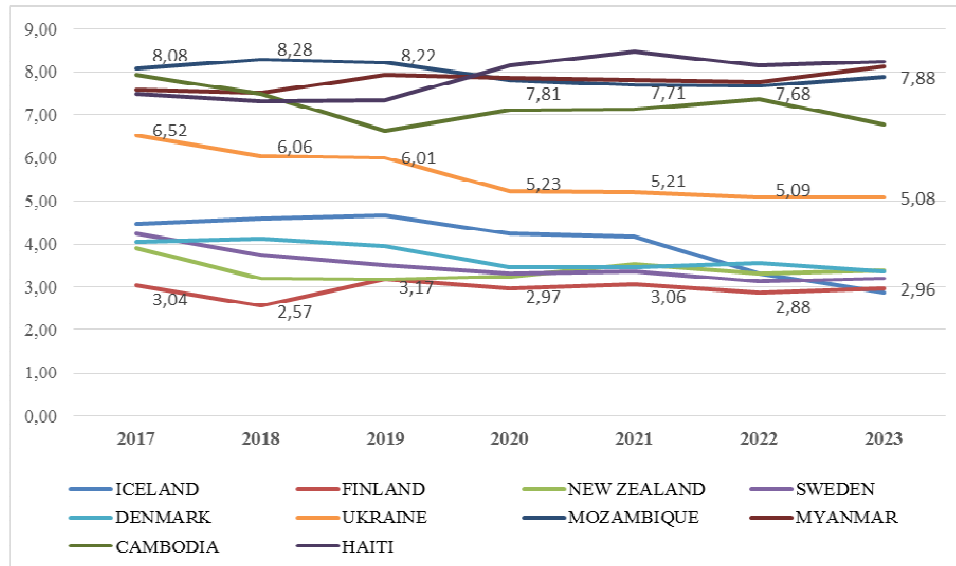
Basel AML Index ранжує країни від 0 (мінімальний ризик) до 10 (максимальний ризик), тому чим нижчий індекс, тим кращі показники країни за ризиком відмивання коштів та фінансуванням тероризму. Як видно з рис. 2, найкращі результати за Basel AML Index демонструють країни Скандинавії та Нова Зеландія, причому суттєвого прогресу досягла за 2017–2023 рр. Ісландія, яка зуміла знизити Basel AML Index з 4,47 до 2,87. Все ще стабільно низький Basel AML Index у Фінляндії (3,04 у 2017 р. і 2,96 у 2023 р.). Україна за 2017–2023 рр. змогла скоротити значення Basel AML Index практично на 1,5 пункти – з 6,52 до 5,08, цьому неабияк сприяла активна імплементація антикорупційного законодавства протягом останніх років. Найгіршими результатами за Basel AML Index характеризувалися у 2023 р. Гаїті та М'янма.

Іншим цікавим індикатором, що дає змогу проаналізувати позиції країн у рейтингу юрисдикцій, які найбільше допомагають особам приховувати свої фінанси від верховенства права, є Financial Secrecy Index (FSI). Індекс визначає найбільших у світі агентів фінансової таємниці та аналізує закони, які уряди можуть змінити, щоби зменшити свій внесок у фінансову таємницю (Tax Justice Network, 2023). На жаль, цей рейтинг досить нерегулярно оновлюється, тому аналіз країн можна проводити лише за певний період часу і по обмеженій групі країн.

Оцінка за FSI для кожної юрисдикції розраховується на основі 20 показників, які групуються навколо чотирьох основних параметрів фінансової таємниці: 1) реєстрація права власності; 2) прозорість юридичної особи; 3) справедливість податкового та фінансового регулювання; 4) міжнародні стандарти та співпраця.

Рисунок 2

Рейтинг окремих країн за Basel AML Index

Джерело: Basel Institute on Governance, 2023.

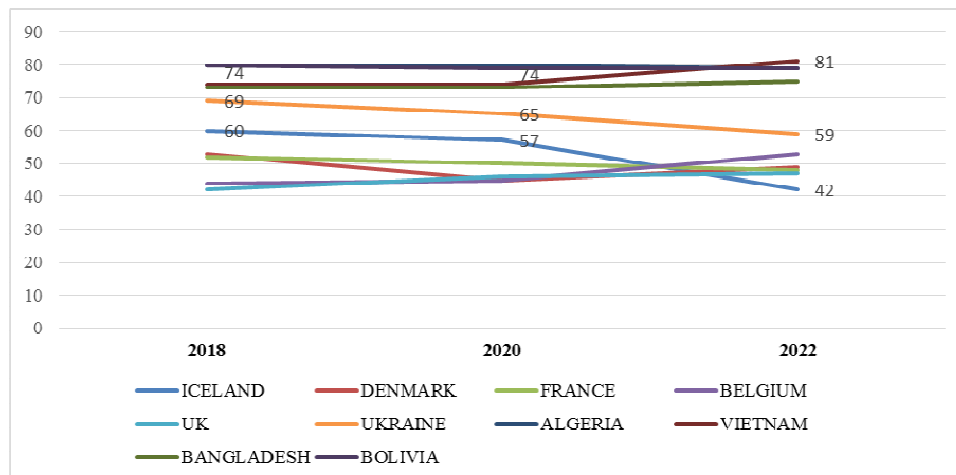
Рис. 3 дає змогу побачити, що позиції України за 2018–2022 р. за FSI покращилися (з 69 до 59 балів), тобто Україна поступово мінімізує свій внесок у глобальну фінансову таємницю, хоча найкращі результати зміни FSI позицій демонструє Ісландія.

Наступним індикатором є Глобальний індекс корупції (Global Corruption Index – GCI), який дає змогу ідентифікувати та класифікувати ризики, пов'язані з корумпованою поведінкою в різних країнах світу. GCI ґрунтується на 43 наборах даних, що стандартизовані та агреговані за шкалою 0–100, де 0 відповідає найнижчому ризику корупції та 100 – найвищому.

П'ять перших країн за GCI у 2023 р. очолювали Фінляндія (6,66 бали), Норвегія (8,3 бали), Нова Зеландія (8,38 бали), Швеція (8,44 бали) та Данія (10,9 бали), в яких існує мінімальний ризик корупції, водночас до Bottom-5 належать Сирія (86,82 бали), Північна Корея (85,77), Конго (80,49), Південний Судан (80,0) та Ємен (78,89), що найбільш ризиковано щодо корупції країнами (Risk Indexes, 2024). Україна у 2023 р. отримала 51,67 бали, що вказує на середній рівень імовірності виявів корупції на різних рівнях управління і в секторах економіки.

Рисунок 3

Рейтинг окремих країн за Financial Secrecy Index

Джерело: Tax Justice Network, 2023.

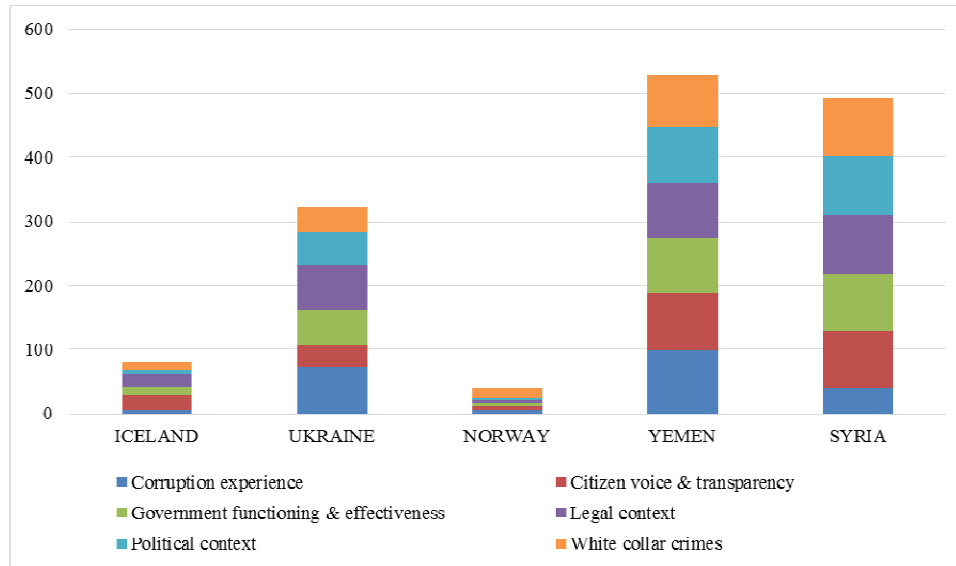
GCI відрізняється від багатьох інших індексів тим, що деталізовано показує різні вияви корупційної поведінки та надає інформацію про їхній обсяг. Рис. 4 демонструє поширеність різних виявів корупції в Ісландії, Норвегії, Україні, Сирії та Ємені – від злочинів «білих комерційців», пов'язаних з відмиванням грошей, до політичної корупції. Україна має високий показник ризику корупційного досвіду громадян (72 бали), водночас навіть в Сирії – 40 балів, а в Ісландії та Норвегії – по 5 балів. Також негативну ситуацію демонструє Україна за показником ризику неефективності урядування (56 бали), водночас в Ісландії – 15 балів, Норвегії – 6 балів (Risk Indexes, 2023).

Ще одним цікавим індикатором опосередкованої оцінки корумпованості є Глобальний індекс організованої злочинності (Global Organized Crime Index – GOCI), який дає змогу оцінити рейтинг країн у двох вимірах:

1. Перший компонент GOCI – злочинність – складається з двох підкомпонентів: 1) масштаб і вплив 15-ти кримінальних ринків (політичні, соціальні та економічні системи, що сприяють незаконній торгівлі та / або експлуатації товарів чи людей); 2) структура та вплив 5-ти типів злочинних акторів (мафіозні групи, злочинні мережі, злочинні державні суб'єкти, злочинні іноземні суб'єкти та злочинні суб'єкти приватного сектору).

Рисунок 4

Значення та складові Global Corruption Index в окремих країнах світу, 2023 р.

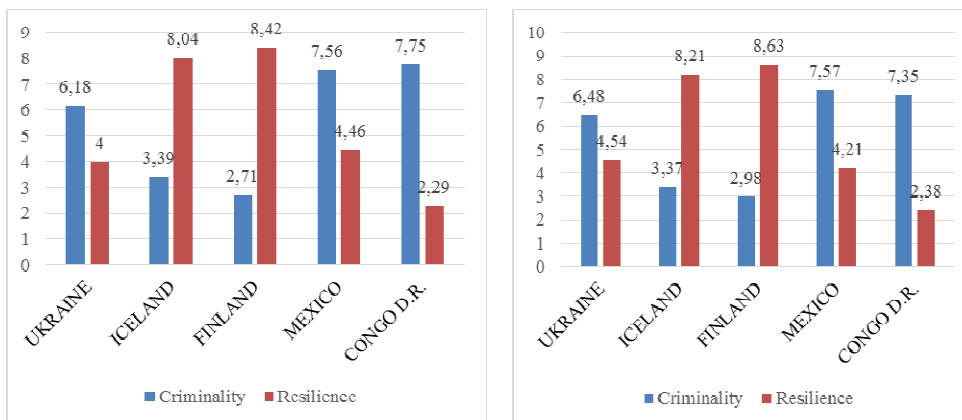
Джерело: Risk Indexes, 2023.

2. Другий компонент GOCI – якість заходів стійкості – тип і ефективність заходів, які використовують держави проти загроз організованої злочинності, з якими вони стикаються (здатність країн бути стійкими за 12-ма елементами стійкості).

Як видно з рис. 5, протягом 2021–2023 рр. Україна погіршила показник злочинності (з 6,18 до 6,48 бали), проте покращила показник стійкості (з 4 до 4,54 бали). Країнами-лідерами за низькими індикаторами злочинності є Ісландія (3,37 бали у 2023 р.) та Фінляндія (2,98 бали у 2023 р.), а країнами-аутсайдерами – Мексика (7,57 бали у 2023 р.) та Конго (7,35 бали у 2023 р.). Щодо індикатора стійкості, то він високий саме в Ісландії та Фінляндії (8,21 та 8,63 бали відповідно у 2023 р.) та низький у Конго (2,38 бали у 2023 р.).

Рисунок 5

Значення Global Organized Crime Index в окремих країнах світу за показниками злочинності та стійкості

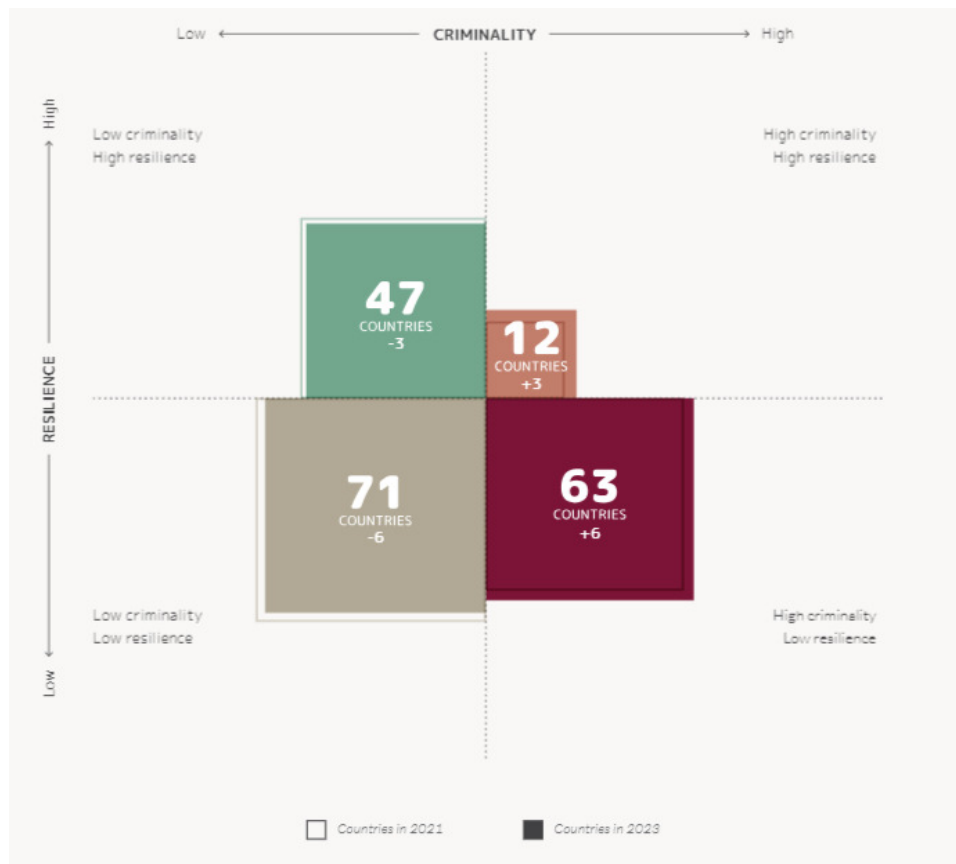
Джерело: Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023.

Загалом, якщо аналізувати глобальні дані Global Organized Crime Index (рис. 6), то видно, що за період 2021–2023 рр. кількість країн з низьким рівнем злочинності та високим рівнем стійкості до її виявів скоротилась до 47 (верхній лівий квадрант), тоді як зросла до 63 кількість країн з високим рівнем злочинності та низьким рівнем стійкості (нижній правий квадрант), що є негативним трендом.

Найкращі позиції з точки зору протидії організованій злочинності, зрозуміло, в країн верхнього лівого квадранту (рис. 7), куди входять 31 країна Європи, 7 країн Америки та Азії, 6 країн Океанії, а також 3 країни Африки (Кабо-Верде, Маврикій і Руанда). Найгірші позиції за GOCI демонструють країни нижнього правого квадранту, куди входять 21 країна Африки, 19 країн Азії, 14 країн Америки, 9 країн Європи (в т. ч. Україна). Усі країни, які перейшли до категорії «високий рівень злочинності – низька стійкість», стикалися зі сплеском злочинності, корупції, непотизму без вжиття їхніми урядами належних заходів протидії цим ганебним явищам.

Рисунок 6

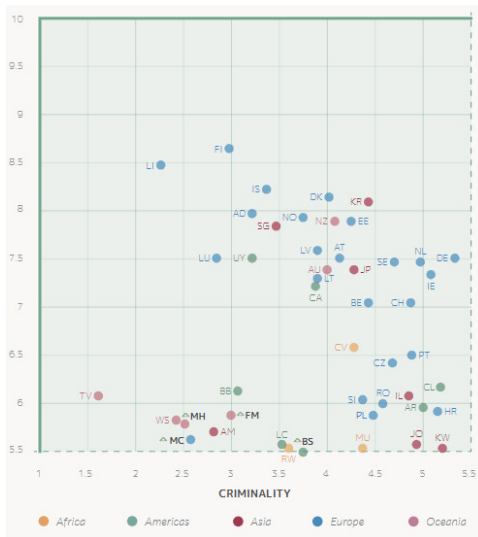
Динаміка зміни позицій країн у Global Organized Crime Index

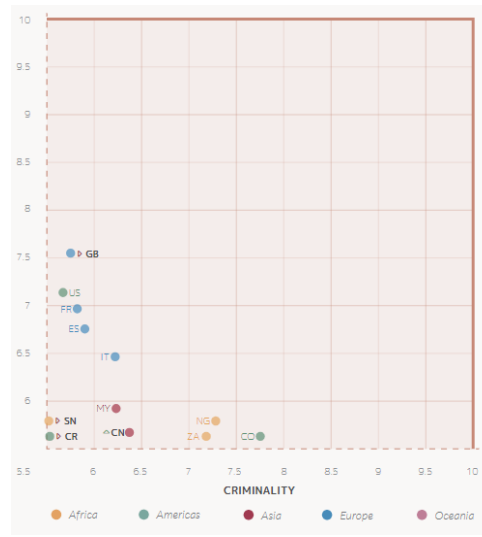
Джерело: Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023.

Рисунок 7

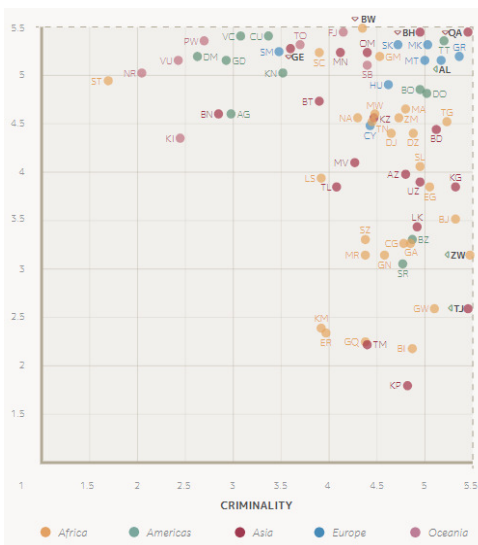
Позиції країн за Global Organized Crime Index у 2023 р.

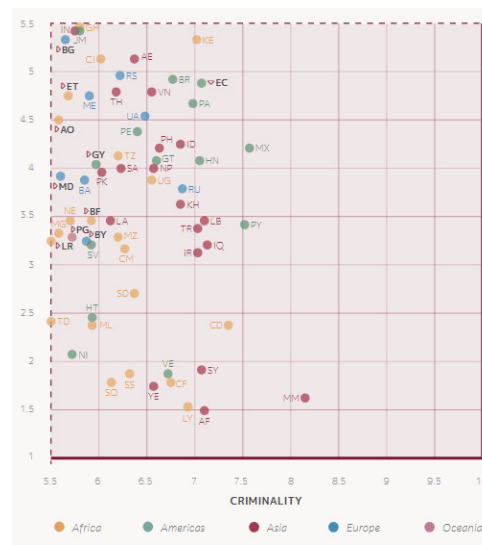
Висока стійкість, низька злочинність

Висока стійкість, висока злочинність

Низька стійкість, низька злочинність

Низька стійкість, висока злочинність

Джерело: Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023.

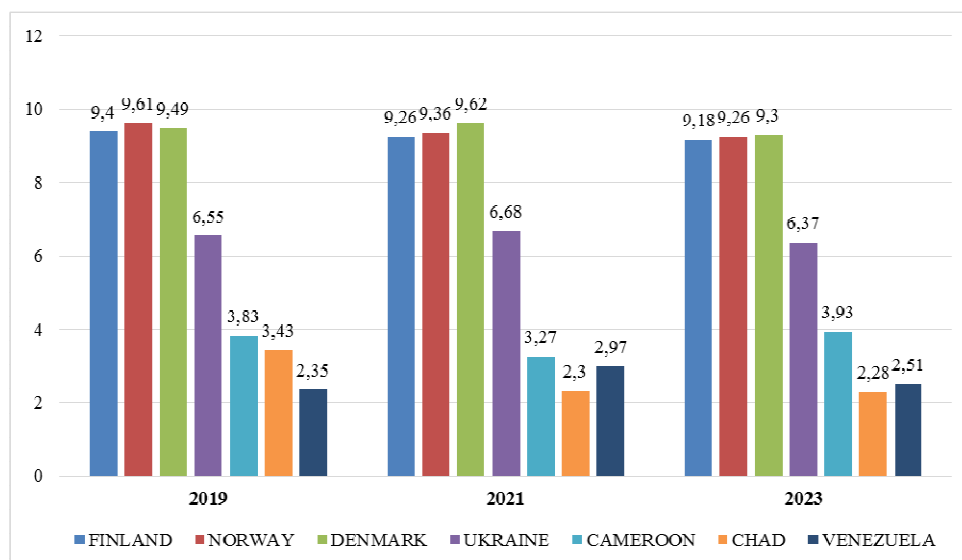
Індекс суспільної доброчесності (Index of Public Integrity – IPI) є новим об'єктивним показником ефективності стратегій боротьби з корупцією в усьому світі (Center for Corruption Research, 2023). IPI складається з шести окремих індикаторів:

1. Незалежність судової влади.
2. Адміністративна прозорість.
3. Онлайн-послуги.
4. Прозорість бюджету.
5. Електронне громадянство.
6. Свобода преси.

Інтегральний показник IPI розраховується як середня величина від усіх вищезазначених субіндексів. Згідно з рис. 8, якщо порівняти з 2021 р., Україна дещо погіршила свої позиції за IPI у 2023 р., як країни-лідери суспільної доброчесності – Фінляндія, Данія та Норвегія. Окремих країнам-аутсайдерам, навпаки, за 2021–2023 рр. вдалося несуттєво піднятися в рейтингу IPI (Камерун, Венесуела).

Рисунок 8

Рейтинг окремих країн за Index of Public Integrity, 2019-2023 рр.

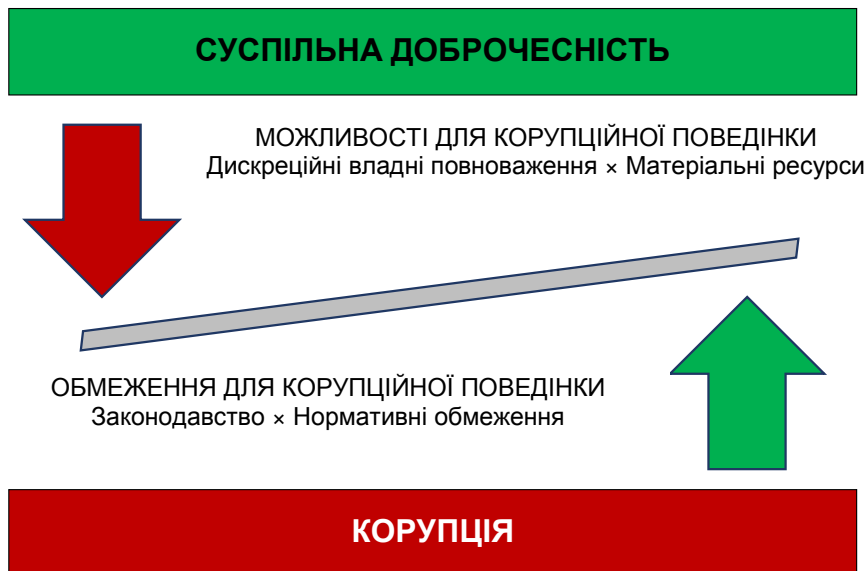

Джерело: Center for Corruption Research, 2023.

Суспільна доброчесність і корупція – взаємопов'язані явища. Так, ризик корупції є результатом рівноваги між можливостями для її вияву (наприклад, дискреційні владні повноваження, доступ до матеріальних ресурсів) та обмеженнями, які публічні організації (наприклад, судова система, ЗМІ), громадянське суспільство та окремі особи (виборці, викривачі) можуть використовувати для запобігання владним особам зловживати службовим становищем у власних інтересах (Center for Corruption Research, 2023). Суспільна доброчесність є суспільним благом, яке є наслідком поведінки більшості полісмейкерів та громадян за умови, якщо вони не беруть участі в корупційних діях, не зловживають владою, не толерують корупцію. Отже, ризик корупції мінімальний там, де високий рівень суспільної доброчесності (рис. 9).

Рисунок 9

Взаємозв'язок суспільної доброчесності і корупції

Джерело: Center for Corruption Research, 2023.

Матриця ризиків хабарництва (TRACE Bribery Risk Matrix) дає змогу вимірювати ризик зіштовхнутися з хабарництвом (Global Business Bribery Risk) в 194 країнах світу (0 – мінімальний ризик, 100 – максимальний ризик) і складається з чотирьох елементів:

1. Взаємодія бізнесу з урядом (Business Interactions with Government) – стосується безпосередніх відносин між компанією (або її агентами) і державними службовцями, враховуючи щільність взаємодії, ставлення суспільства до хабарництва та важелів впливу, якими може скористатися державний службовець.

2. Запобігання хабарництву і правозастосування (Anti-Bribery Deterrence and Enforcement) – стосується як формальних механізмів впливу, так і менш формальних способів запобігання хабарництву.

3. Прозорість уряду та публічної служби (Government and Civil Service Transparency) – стосується доступності інформації про діяльність інститутів публічного сектору.

4. Спроможність громадянського суспільства до нагляду (Capacity for Civil Society Oversight) – стосується перевірки свободи та впливу громадськості (в т. ч. ЗМІ) щодо стримування корупції в публічному секторі.

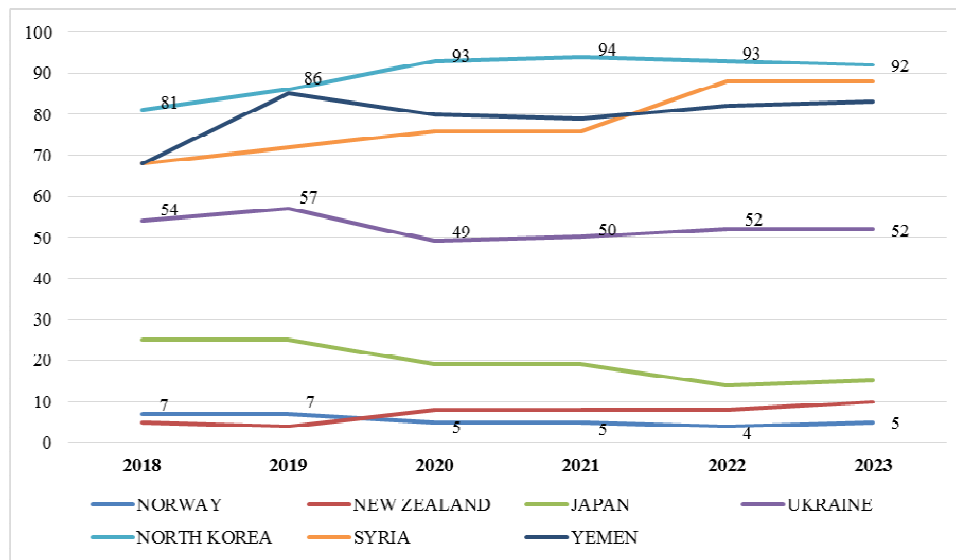
Згідно з результатами 2023 р., Північна Корея, Туркменістан, Сирія, Екваторіальна Гвінея та Ємен мають найвищий ризик комерційного підкупу, водночас Норвегія, Нова Зеландія, Швейцарія, Швеція та Данія – найменший ризик (TRACE International, 2024). Згідно з рис. 10, Україна займає проміжне місце серед країн світу з корупційних ризиків, однак дещо погіршила свої позиції з 2020 р. (з 49 до 52 балів).

Якщо аналізувати TRACE Bribery Risk Matrix відповідно до окремих елементів (табл. 1), то варто зазначити, що практично до мінімуму зведений ризик частоті комунікації бізнесу з органами влади в Новій Зеландії (1), спроможність громадянського суспільства контролювати владу найвища в Норвегії та Данії (1), а найкраща прозорість уряду та публічної служби – в Швеції та Норвегії (1). В Україні найвищий корупційний ризик пов'язаний саме з взаємодією бізнесу і публічних служб (67), водночас доволі хороший показник України за спроможністю громадянського суспільства контролювати владу (36). У країнах-аутсайдерах за TRACE Bribery Risk найгірший показник з прозорості уряду та публічної служби – в Сомалі (100), а із запобігання хабарництву – в Північній Кореї (100).

З огляду на вищевказане зазначимо, що хоча за багатьма аналізованими показниками Україна протягом останніх років досягнула певних успіхів (наприклад, Basel AML Index, Corruption Perception Index, Financial Secrecy Index), все ще чимало індикаторів демонструють слабкий прогрес України або погіршення її рейтингів (наприклад, Global Organized Crime Index, Index of Public Integrity, TRACE Bribery Risk Matrix). Отже, антикорупційні реформи в Україні проводяться дещо хаотично і не охоплюють всіх напрямків подолання корупції як системного явища.

Рисунок 10

Рейтинг окремих країн за TRACE Bribery Risk, 2018-2023 рр.

Джерело: TRACE International, 2023.

Таблиця 1

TRACE Bribery Risk Matrix в розрізі окремих складових по країнам світу, 2023 р.

№ у рейтингу	Країна	Шкала	Складові бали			
			Business Interactions with Government	Anti-Bribery Deterrence and Enforcement	Government and Civil Service Transparency	Capacity for Civil Society Oversight
1.	Нова Зеландія	5	1	9	6	9
2.	Швеція	5	7	10	1	3
3.	Норвегія	7	13	5	1	1
4.	Данія	8	9	3	17	1
5.	Фінляндія	9	14	6	9	4
...						

№ у рейтингу	Країна	Шкала	Складові бали			
			Business Interactions with Government	Anti-Bribery Deterrence and Enforcement	Government and Civil Service Transparency	Capacity for Civil Society Oversight
105.	Україна	54	67	53	48	36
	...					
195.	Північна Корея	81	...	100	90	96
196.	Туркменістан	82	93	48	80	88
197.	Чад	82	83	78	95	70
198.	Венесуела	82	99	75	74	67
199.	Лівія	83	88	78	89	70
200.	Сомалі	92	90	89	100	88

Джерело: TRACE International, 2023.

Практичне застосування та обмеження

Незважаючи на російське вторгнення, Україна продемонструвала, що прогрес у боротьбі з корупцією стабільний і триває навіть у найважчий період для держави (YOUкраїна, 2023). Російська агресія стала своєрідним випробуванням для всіх українських державних інституцій, у т. ч. антикорупційних органів. Серед безсумнівних досягнень 2022–2023 рр. можна виокремити прийняття державної Антикорупційної стратегії та призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що стало каталізатором для активізації розслідувань корупції високопосадовців.

За даними дослідження (OECD, 2024), 81% українців вважають боротьбу з корупцією пріоритетом. Головними причинами корупції, на думку громадян, є: «можна домовитись» (38%), «риба гниє з голови» (18%), «наш менталітет» (14%), «жадоба» (11%), «бідність» (8%) та «кумівство» (5%). Крім того, більше третини українців (35,7%) вважають, що критика антикорупційних дій влади під час війни корисна, і понад половина (52,5%) висловили думку, що наразі можна критикувати владу за корупцію, не побоюючись, що це дестабілізує країну чи зменшить довіру міжнародних партнерів.

Наприкінці 2019 р. міжнародна структура проти корупції GRECO (Group of States against Corruption), яка формально об'єднує 48 держав світу і є «міжнародним законодавцем» у встановленні правил та підходів у питаннях протидії корупції (GRECO, 2024), принципів запобігання та боротьби з нею,

підтвердила, що Україна виконала лише 5 з 31 рекомендацій. Наприкінці 2021 р. нова оцінка показала, що Україна довела показник лише до 9 виконаних рекомендацій з 31. Однак навесні 2023 р. GRECO організувала позапланову, надзвичайну перевірку України. Виявилось, що за рік війни впроваджуються численні антикорупційні реформи – Україна «задовільно виконала або втілює задовільною мірою» (Сидоренко, 2023) 15 з 31 рекомендацій, ще 9 перебувають у процесі виконання, 7 все ще не виконані. Сесія GRECO схвалила викреслення України зі свого «чорного списку», в якому залишається Польща, Румунія, Греція і Словенія.

Висновки

Незважаючи на численні реформи, корупція все ще на 3-ому місці серед основних проблем для України (після високої вартості життя та воєнних дій) в опитуванні населення і на 2-ому місці, на думку представників бізнесу. Більша частка респондентів (81,1% населення та 69,2% бізнесу) вважає, що корупція дещо або дуже поширена в Україні.

Затверджений звіт GRECO дає Україні небагато часу для того, щоб показати, що нинішній «стрибок» рівня виконання є трендом, а не випадковістю. Позиції України щороку покращуються у багатьох міжнародних рейтингах оцінювання рівня корупції (наприклад, Basel AML Index, Corruption Perception Index, Financial Secrecy Index), незважаючи на умови повномасштабної війни росії проти України. Усе це дає надію сподіватися на порівняно швидке відновлення економіки України після завершення війни.

Список використаної літератури

- Длугопольський, О. В. (2024). Сучасні підходи до оцінки корупційних ризиків: аналіз ключових індикаторів. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 3(53), 91-101. <https://doi.org/10.55643/ser.3.53.2024.565>
- Длугопольський, О., & Данилюк, І. (2023). Оцінка економії системи електронних публічних закупівель: кейс PROZORRO 2018-2022 рр. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 4(50), 95-111. <https://doi.org/10.55643/ser.4.50.2023.517>
- Длугопольський, О., & Чапрак, Ю. (2023). Ключові напрямки дослідження та дилеми в сфері публічних закупівель: теоретичний фрейм. *Innovation and Sustainability*, 1, 51-63. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.51.63>

- YOUkraina (2023). *Погляд громадян: актуальність проблеми, розуміння причин розповсюдження, знання заходів протидії корупції та оцінка їх ефективності*. https://youkraina.com.ua/files/Factum_Group_YOUkraina_Specvипуск_Корупція.pdf.
- Марченко, А. В. (2023). Антикорупційна реформа в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, 36. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.11>
- Національне агентство з питань запобігання корупції (2023). *Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність*. https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Prezent.opytuvannya-korupsiya-2022_FINAL_ukr.pdf.
- Сидоренко, С. (2023). Геть з чорного списку: як Україна довела Європі, що бореться з корупцією під час війни. *Європейська правда*. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/03/24/7158586/>.
- Agwu, P., Orjiakor, C. T., Odii, A., & Onwujekwe, O. (2023). Effects of corruption and unaccountability on responses of frontline health workers to COVID-19 in Nigeria: Lessons and considerations for the social work profession. *International Social Work*, 66(1), 206–218. <https://doi.org/10.1177/00208728211073391>
- Angell, B., Onwujekwe, O., Roy, P., Nwokolo, C., McKee, M., Mandeville, K., Obodoechi, D., Agwu, P., Odii, A., Orjiakor, C., Hutchinson, E., & Balabanova, D. (2023). Designing feasible anti-corruption strategies in the Nigerian health system: a latent class analysis of a discrete choice experiment. *World Development*, 166, 106208. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106208>
- Audretsch, D. B., Belitski, M., Chowdhury, F., & Desai, S. (2022). Necessity or opportunity? Government size, tax policy, corruption, and implications for entrepreneurship. *Small Business Economics*, 58, 2025–2042. <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00497-2>
- Basel Institute on Governance (2023). *Basel AML index*. <https://index.baselgovernance.org/map>.
- Bauhr, M., Charron, N., & Wängnerud, L. (2018). Close the political gender gap to reduce corruption: How women's political agenda and risk aversion restrict corrupt behavior. *U4 Brief*, 3. <https://www.u4.no/publications/close-the-political-gender-gap-to-reduce-corruption.pdf>.
- Breen, M., & Gillanders, R. (2012). Corruption, institutions, and regulation. *Economics of Governance*, 13(3), 263-285. <https://doi.org/10.1007/s10101-012-0111-0>
- Center for Corruption Research (2023). Index of public integrity. <https://corruptionrisk.org/ipi-ranking>.

- Charron, N. (2016). Do corruption measures have a perception problem? Assessing the relationship between experiences and perceptions of corruption among citizens and experts. *European Political Science Review*, 8(1), 147-171. <https://doi.org/10.1017/S1755773914000447>
- Charron, N., & Lapuente, V. (2010). Does democracy produce quality of government? *European Journal of Political Research*, 49(4), 443-470. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.01906.x>
- Chowdhury, F., Audretsch, D. B., & Belitski, M. (2015). Does corruption matter for international entrepreneurship? *International Entrepreneurship and Management Journal*, 11(4), 959-980. <https://doi.org/10.1007/s11365-015-0372-5>
- Dluhopolskyi, O., Farion-Melnyk, A., Bilous, I., Moskaliuk, N., & Banakh, S. (2021). Strategic directions to overcoming corruption: financial and legal perspectives. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1(36), 481-495. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.228096>
- Gillanders, R. (2016). Corruption and anxiety in Sub-Saharan Africa. *Economics of Governance*, 17, 47-69. <https://doi.org/10.1007/s10101-015-0177-6>
- Gillanders, R. (December 19, 2023). Development and corruption. *The encyclopedia of corruption*. Edward Elgar Publishing. <https://ssrn.com/abstract=4669129>.
- Gillanders, R., Ouedraogo, I., Maïga, W. H., & Aja-Eke, D. (2023). Police corruption and crime: evidence from Africa. *Governance*, 37, 1015-1034. <https://doi.org/10.1111/gove.12822>
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2023). *Global organized crime index*. <https://ocindex.net/2023/heatmap>.
- Goel, R. K., & Nelson, M. A. (1998). Corruption and government size: a disaggregated analysis. *Public Choice*, 97(1-2), 107-120. <https://doi.org/10.1023/A:1004900603583>
- Goel, R. K., & Nelson, M. A. (2010). Causes of corruption: History, geography, and government. *Journal of Policy Modeling*, 32(4), 433-447. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2010.05.004>
- Goel, R. K., & Nelson, M. A. (2021). Direct and indirect influences of political regimes on corruption. *Social Science Quarterly*, 102(4), 1569-1589. <https://doi.org/10.1111/ssqu.13006>
- Golovkin, B. M., et al. (2020). *Prevention of corruption in the private sector: Monograph*. Kharkiv: Law. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19120/1/mono_kol_zapobigannya-korupczi%d1%97_u-privatnomu-sektori_2021-1.pdf.

- GRECO (2024). *Group of States against Corruption*. <https://www.coe.int/en/web/greco/ad-hoc-procedure-rule-34->
- Hutchinson, E., Balabanova, D., & McKee, M. (2019). We Need to Talk About Corruption in Health Systems. *International Journal of Health Policy and Management*, 8(4), 191-194. <https://doi.org/10.15171/ijhpm.2018.123>
- Jenkins, M. (2023). Mitigating corruption in the post-war reconstruction of Ukraine. *U4 Anti-Corruption Helpdesk*. <https://www.u4.no/publications/mitigating-corruption-in-the-post-war-reconstruction-of-ukraine>.
- Kalyuzhnova, Y., & Belitski, M. (2019). The impact of corruption and local content policy on firm performance: Evidence from Kazakhstan. *Resources Policy*, 61, 67-76. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2019.01.016>
- Maslen, C. (2022). How-to guide for corruption assessment tools. U4 Helpdesk Answer. <https://www.u4.no/publications/how-to-guide-for-corruption-assessment-tools-3rd-edition>
- OECD (2024). *Review of Anti-Corruption Reforms in Ukraine under the Fifth Round of Monitoring: The Istanbul Anti-Corruption Action Plan*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9e03ebb6-en>
- Onwujekwe, O., Orjiakor, C. T., Hutchinson, E., McKee, M., Agwu, P., Mbachu, C., Ogbozor, P., Obi, U., Odii, A., Ichoku, H., & Balabanova, D. (2020). Where do we start? Building consensus on drivers of health sector corruption in Nigeria and ways to address it. *International Journal of Health Policy and Management*, 9(7), 286-296. <https://doi.org/10.15171/ijhpm.2019.128>
- Risk Indexes (2024). *Global corruption index*. <https://risk-indexes.com/about-gci>.
- Tax Justice Network (2023). *Financial secrecy index*. <https://fsi.taxjustice.net>.
- TRACE International (2024). *TRACE bribery risk matrix*. <https://www.traceinternational.org/trace-matrix>.
- Transparency International (2023). *Corruption perceptions index*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
- Wilkins, K. (2023). *Reconstructing Ukraine: context-tailored approaches to corruption*. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/10/Katherine-Wilkins-Reconstructing-Ukraine-context-tailored-approaches-to-corruption-GI-TOC-October-2023.pdf>.

Отримано: 30 вересня 2024 р.

Рецензовано: 21 жовтня 2024 р.

Рекомендовано до друку: 14 листопада 2024 р.